

Ikäihmisten kansalaisraati

– keino palvelujen kehittämiseen asiakaslähtöisemmiksi

Päivi Kankaanranta ja Sari Teeri (toim.)

Ikäihmisten kansalaisraati
– keino palvelujen kehittämiseen asiakaslähtöisemmiksi

Päivi Kankaanranta ja Sari Teeri (toim.)

Satakunnan ammattikorkeakoulu

2015

Pori

Satakunnan ammattikorkeakoulu (SAMK)

Sarja B, Raportit 7/2015

ISSN 1457-0696 | ISBN 978-951-633-169-3 (painettu)

ISSN 2323-8356 | ISBN 978-951-633-170-9 (verkkajulkaisu)

© Satakunnan ammattikorkeakoulu ja tekijät

Julkaisija:

Satakunnan ammattikorkeakoulu

PL 520, 28601 Pori

www.samk.fi

Graafinen suunnittelu ja taitto: SAMK Viestintä

Sisältö

Esipuhe	3
Ikäihmisten kansalaisraadın julkilausuma	8
Yhdessä kehittämisen näkökulma <i>Sari Teeri</i>	11
Vanhuspalveluiden suunnittelun näkökulma kansalaisraatiin <i>Pirjo Rehula</i>	15
Porin vanhusneuvosto ja Satakuntaliiton vanhusneuvosto ikäihmisten osallisuuden lisääjänä <i>Irma Roininen</i>	18
Kokemuksia kansalaisraadın toteuttamisesta Satakunnassa <i>Matti Mäkelä & Heli Toroska</i>	23
Osallistujana kansalaisraadissa: ”Talvenlunta kulmillasi, vuotten siihen painamaa” <i>Heimo Heino</i>	26
Kansalaisraati oppimiskokemuksena – opiskelijoiden näkökulma <i>Päivi Kankaanranta</i>	29
Mitä kansalaisraadın jälkeen?	34
Kirjoittajat	35

Esipuhe

Suomalainen yhteiskunta ikääntyy ja koko väestörakenne muuttuu. Vanhusväestö ei ole yhtenäinen ryhmä, vaan yksilöllisyys lisääntyy vanhetessa. Tarvitaan uudenlaisia palveluita, jotka ovat yksilöllisesti räätälöityjä ja myös iäkkään ihmisen omaa toimijuutta aktiivisesti mahdollistavia ja tukevia.

Vanhuspalvelulain valtakunnallisena tavoitteena on edistää iäkkäiden kotona asumista mahdollisimman pitkään ja monipuolistaa kotiin annettavaa palveluvalikoimaa. Palvelurakennetta on kehitettävä tukemaan tätä tavoitetta. Myös asennemuutos on tärkeää, jotta voidaan ottaa huomioon ikääntyneiden moninaisuus ja omat voimavarat. Osallistuvat kansalaiset voivat kehittää julkisen sektorin palvelujärjestelmää sekä palvelujen laatua vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeita.

Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi (2013) korostaa iäkkäiden osallisuuden turvaamista niin, että iäkkäiden ihmisten oma ääni huomioidaan kaikessa päätöksenteossa, joka heitä koskee. Osallisuus on mahdollisuutta vaikuttaa yhteisön jäsenenä ja kansalaisena palvelujen kehittämiseen.

Hyviä käytäntöjä osallisuuden lisäämiseksi on olemassa. Kuntalaisten kuulemisen keinoina on käytetty mielipide- ja palautekyselyitä ja erilaisia kuulemistilaisuuksia. Kuulemisen lisäämiseksi tarvitaan myös muita menetelmiä, kuten kansalaisraateja.

Tässä julkaisussa kuvataan Porin yhteistoiminta-alueella järjestetyn ensimmäisen ikäihmisten kansalaisraadinn kokemuksia. Kansalaisraadissa mukana olleet kuvaavat kokemuksiaan raadista kukin omasta näkökulmastaan. Kiitämme kaikkia aktiivisesta osallistumisesta. Yhdessä kehittämällä saamme uudenlaisia mahdollisuuksia.

Porissa 7.4.2015

Päivi Kankaanranta ja Sari Teeri

Ikäihmisten kansalaisraadın julkilausuma

Kansalaisraati nosti esille seuraavat seitsemän teemaa, joista raati haluaa korostaa mainittuja asioita. Pääosin palveluihin ollaan tyytyväisiä, mutta seuraavassa on haluttu kiinnittää huomiota eräisiin kehittämistä edellyttäviin asioihin.

1. Sosiaali- ja terveyspalvelut

1.1 Palvelujen saatavuus

- Jonotusajat lääkäreille ja hammaslääkäreille pitäisi saada yhdenmukaisiksi ja mahdollisimman lyhyiksi kaikissa yhteistoiminta-alueen vastaanotopisteissä.
- Toivotaan matalan kynnyksen paikkoja ja neuvontaa sekä terveydenhoitajan palveluita alueittain.
- Sosiaali- ja terveyspalvelut tulisi saada yhden luukun periaatteella.

1.2 Palvelujen laatu

- Haluamme ystävällistä ja hyvää palvelua ja haluamme olla hyviä asiakkaita.
- Ikäihmisten palveluissa tarvitaan inhimillisyyttä ja joustavuutta sekä odotetaan selkokielistä palautetta.
- Turvallisuus on ikäihmiselle tärkeää, turvpuhelimen toimintaa tulisi selkiyttää.
- Työterveydenhuollossa tulee panostaa ennaltaehkäisyyn, jotta ikäihmisinä oltaisiin paremmassa kunnossa.
- Työuran päättyessä tulisi tuottaa kokonaisvaltainen selvitys työntekijän terveydentilasta.
- Potilaan tilanne tulisi huomioida kokonaisvaltaisesti, ottamalla huomioon kaikki potilaan esiin tuomat vaivat.
- Odotusajat ikäihmisille eivät saa olla liian pitkiä, vuosi on paljon ikäihmisen elämässä.

- On tärkeää löytää apua tarvitsevat ikäihmiset, jotka eivät itse hakeudu palvelujen piiriin.

2. Itsehoito ja omavastuu

- Henkinen vireys, sosiaalinen aktiivisuus ja fyysinen kunto ovat tärkeitä ja ensisijainen vastuu on itsellä.
- Liikunta ja ulkoilu on tärkeää ikäihmisille ja se tulee mahdollistaa myös voimavarojen heiketessä.
- Metsän ja muun luonnon käyttö liikunnassa ja vapaa-ajan ympäristönä tuottaa terveyttä.

3. Yhteisöllisyys ja kolmannen sektorin palvelut sekä vertaistuki

- Tarvitaan kokoontumispaikkoja ja läheisiä kontakteja muiden ihmisten kanssa sekä erilaisia toimintamuotoja. Viikkarin Valkaman ja Santran sekä Noormarkun seurakuntatalon kaltaisia kokoontumispaikkoja tarvittaisiin yhteistoiminta-alueen kaikille alueille.
- Kolmannen sektorin palvelut toimivat myös tiedon kulun väylinä.
- Sosiaalinen kanssakäyminen helpottaa selviytymistä eikä omaa sairautta tarvitse hävetä ja jäädä sen kanssa yksin.

4. Kotona asuminen ja tukipalvelut

- Kotona asuminen on tärkeää ja apua toivotaan ensisijaisesti omaan kotiin.
- Avun tulee olla ammattitaitoista, joustavaa ja ikäihmisen tarpeiden mukaista.
- Kotona asuvan ikäihmisen turvallisuuden tunnetta lisää jos olemassa olevista palveluista ja niiden hinnoista saa tietää riittävän ajoissa.
- Yksinäisyys voi aiheuttaa sen, että joutuu siirtymään omasta asunnosta palveluasuntoon.

5. Kulkuyhteydet

- Yhteistoiminta-alueen sisällä ja syrjäkylillä on katvealueita, jonne ei ole julkisia yhteyksiä.
- Tuetuista kulkuvaihtoehdoista tulee olla enemmän tietoa (Kelan ja perusturvan palvelut).
- Palvelulinjan käyttämiseen tulee järjestää tutustumispäivä.
- Myös vaikeiden kulkuyhteyksien takana asuvien ikäihmisten kulkemismahdollisuudet tulee varmistaa.

6. Kulttuuripalvelut

- Kulttuuripalveluja on riittävästi, mutta tarvitaan lisää kulttuuritarjontaa ikäihmisille, jotka tarvitsevat kuljetusapua ja avustajia.
- Kolmas sektori on tärkeä kulttuuripalvelujen käytön mahdollistaja.

7. Tiedottaminen

- Miten saadaan tieto palveluista ikäihmisille, myös niille, jotka eivät käytä internetiä.
- Tiedottamisen tulee olla selkokielistä.
- Kaupungin tulee olla vastuullinen koordinoija ja sen tulee huolehtia siitä, että tieto julkisista ja järjestöjen palveluista tavoittaa niitä tarvitsevat.

Porissa 24.10.2014

Saatavissa: http://www.pori.fi/material/attachments/hallintokunnat/perusturva/kWTffeJdR/Porin_yhteistoiminta-alueen_ikaihminen_kansalaisraadin_julkilausuma_24.10.2014.docx_pdf.pdf

Julkilausuman liitteenä on raadin keskustelun yhteenveto kokonaisuudessaan.

Yhdessä kehittämisen näkökulma

Sari Teeri

Toimivat työelämäsuhteet ja kumppanuus

Toimivat yhteistyösuhteet työelämän kanssa ovat ammattikorkeakoululle ensiarvoisen tärkeitä. Nopea reagointi yhteiskunnan muutoksiin ja muuttuviin työelämän osaamistarpeisiin edellyttävät yhä enemmän toimivia kumppanuussuhteita koulutuksen ja työelämän välillä. Kumppanuus auttaa sekä koulutusta että työelämää kehittymään hyödyntäen ja täydentäen kummankin osapuolen vahvuuksia ja osaamista. Opiskelijoita aito työelämä ja työelämän ympäristöissä suoritettavat opinnot kasvattavat kohti työelämässä vaadittavaa asiantuntijuutta. Työelämäyhteistyön ohella voidaan puhua työelämälähtöisyydestä tai työelämäläheisyydestä. Työelämälähtöisyys viittaa yhteistyöhön, joka lähtee lähinnä työelämän tarpeista. Sitä vastoin työelämäläheisyydellä tarkoitetaan molemminpuolista osaamisen ja tiedon siirtoa sekä jatkuvaa vuorovaikutusta ja dialogia, jossa koulutuksen tehtävänä on osaltaan myös arvioida ja jopa kyseenalaistaa työelämän toimintamalleja ja käytäntöjä sekä aktiivisesti kehittää ja uudistaa niitä. (Salonen 2008 ja 2010.)

Yleisesti työelämän ja ammattikorkeakoulun yhteistyö toteutuu opetuksen sisällön rikastamisena, ammatillisten opintojen yhteisenä suunnitteluna, toteutuksena ja arviointina sekä työelämän haasteiden tai ongelmien ratkaisuina. Näissä kuitenkin ammattikorkeakoulun ja työelämän intressit eivät aina painotu yhtenevästi. Työelämän intressit painottuvat usein henkilöstön rekrytoinnin näkökulmaan ja ammattikorkeakoulun intresseissä on opetuksen sisältöjen ja menetelmien kehittäminen. Tyypillisimpiä yhteistyömuotoja ovat perinteisesti olleet käytännön harjoittelu, erilaiset kehittämishankkeet ja työelämälähtöiset oppinnytetyöt. Näiden ohella tarvitaan entistä enemmän myös muita pedagogisesti toimivia käytäntöjä, joissa työelämäyhteistyö näkyy luontevana yhteiskehittelynä. (Kotila & Piesa 2008.)

Uudenlaista yhteistyötä tarvitaan

Uudenlaisten yhteisten toimintamallien ja luovien innovatiivisten ratkaisujen kehittäminen voi lisätä työn ja koulutuksen vuorovaikutuksellisuutta entisestään (OKM 2014). Opiskelijoille yhteistyö työelämän kanssa mahdollistaa autenttisia oppimisympäristöjä, jotka eri toimintamuotoineen täydentävät toisiaan. Opettajan näkökulmasta työelämänyhteistyön tiivistyminen osaltaan haastaa uudella pedagogisella ratkaisuihin. Yhdessä suunnittelu ja uusien yhteistyömuotojen käynnistäminen konkreettisesti yhteistyössä opiskelun eri vaiheissa parhaimmillaan rikastuttaa oppisisältöjä opetussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti. Asiantuntijuus kehittyy, mikä ilmenee erityisesti ymmärryksen syvenemisenä ja asioiden kokonaisvaltaisena tarkasteluna (Häggman-Laitila & Rekola 2011).

Tutkimusten mukaan kumppanuuden myötä ymmärrys kumppaniorganisaatiosta syvenee, mikä lisää rohkeutta hakeutua enemmän yhteistyöhön. Toimintakäytännöt kehittyvät ja todetut hyvät käytännöt siirtyvät nopeammin sekä koulutukseen että työelämään. Yhteistyön hyötyjen ymmärtäminen tukee kumppanuuden edelleen kehittämistä ja halua juurruttaa yhteistyö organisaation toiminnan osaksi (Holvikivi ym. 2013). Yhteinen päämäärä ja tavoitteet haastavat yhteiseen kehittämiseen. Yhteistyökumppanuus pohjautuu luottamuksellisuuteen sekä osapuolten työn ja asiantuntijuuden arvostamiseen. Kumppanuuden tunnuspiirteinä pidetään muun muassa vapaaehtoisuutta, yhteistä kehittämisen kohdetta, yhteisiä tavoitteita ja niihin sitoutumista (Häggman-Laitila & Rekola 2011, ks. myös Hirvonen & Markkanen 2014).

Koulutuksen näkökulma ja yksi tehtävä työelämäkumppanuudessa on kumppanin henkilöstön koulutustarpeen seuranta ja koulutuksen edistäminen. Ammattikorkeakoulu pystyy osaltaan ennakoimaan ja kehittämään koulutusta vastaamaan maakunnasta nousevia koulutustarpeita ja sitä kautta vaikuttamaan esimerkiksi vanhustyön laatuun. Koulutuksen edustajien kautta myös tieto ammattikorkeakoulusta koulutuksen tarjoajana välittyy työelämäkumppanien ja heidän asiakkaitensa yhteisiin.

Yhteistyön syntymistä helpottavat erilaiset jo olemassa olevat verkostot. Opettajat ovat keskeisessä roolissa rajanylittäjinä ja verkostojen rakentajina ammattikorkeakoulun ja työelämän välillä. Organisaatioissa toimivien henkilökohtaiset verkostot ovat arvokkaita resursseja sekä organisaatioille että kaikille organisaatioissa toimiville. Ne voivat olla jopa lähtökohtana kumppanuuksien syntymiselle.

Molemminpuolinen hyöty

Työelämän ja ammattikorkeakoulun kumppanuuden hyötynä on nähty uusimman tutkimustiedon käyttöönotto työelämän toimintakäytäntöjen kehittämisessä. Toisaalta kumppanuus myös vahvistaa työelämän hyvien käytäntöjen siirtymistä opetuksen sisällöiksi. (Häggman-Laitila & Rekola 2011). Esimerkkinä tämäntyyppisestä yhteistyöstä on seitsemän ammattikorkeakoulun yhteinen Vaikuttavat tavat- eli VATA-hanke, jossa myös Satakunnan ammattikorkeakoulu on mukana. Hankkeen tavoitteena on luoda ammattikorkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja työelämän yhteistyönä toimintatapoja, paikallisia hyviä käytäntöjä sekä pysyviä verkostoja, jotka edesauttavat sosiaali- ja terveysalaa kehittämään ja käyttämään vaikuttavia menetelmiä palvelutoiminnassaan.

Yhtenä esimerkkinä työelämäläheisestä toimintamallista oli ikäihmisten kansalaisraadin toteuttaminen. Raadin suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin toteuttivat Porin perusturvakeskus, Porin vanhusneuvosto, Satakunnan vanhustuki ry., Satakunnan sosiaalialan osaamiskeskus ja Satakunnan ammattikorkeakoulu. Suunnitteluprosessin yhteistyö perustui vuorovaikutukseen ja yhteiseen dialogiin, joiden avulla pohdittiin aktiivisesti kansalaisraadin toteutusta parhaiden mahdollisten käytäntöjen mukaisesti. Alusta lähtien mukana oli myös raatilaisten näkökulma. Ilman heidän aktiivista osallisuuttaan prosessin eri vaiheissa onnistuneisiin tuloksiin ei olisi päästy. Raadin avulla tuotettiin omakohtaista ja ryhmässä pohdiskeltua tietoa ikäihmisiä koskevista asioista heidän lähtökohdistaan. Ikäihmiset ovat tärkeä resurssi palvelujen kehittämisessä ja toteuttamisessa. Ammattilaisten näkemyksistä ja kokemuksista poikkeavatkin mielipiteet on tärkeää kuulla ja hyödyntää, jotta palvelut voitaisiin kehittää ikäihmisten tarpeita vastaaviksi.

KIRJALLISUUS

Hirvonen, E. & Markkanen, A. 2014. (toim.) Yhdessä toimien. Järjestöt palvelujen tarjoajana ja hyvinvoinnin edistäjänä. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sarja B, Raportit 15/2014. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Holvikivi, J. Eriksson, E., Harra, T., Immonen, S. Teräs, M. & Häggman-Laitila A. 2013. Kumppanuuden vakiinnuttaminen ja tulevaisuus, 50–61. Teoksessa Häggman-Laitila, A. (toim.) Ammattikorkeakoulun ja työelämän kumppanuus. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja, Helsinki.

Häggman-Laitila, A. & Rekola, L. 2011. Työelämän ja ammattikorkeakoulun kumppanuus: odotuksia ja kokemuksia hyödyistä. Hallinnon Tutkimus 30(4), 263–278.

Kotila, H. & Piesa, S. 2008. Toteutuuko oppimista ja työelämää kehittävä kumppanuus? – Retoriikkaa ja orastavia ratkaisuja, 55–70. Teoksessa Kotila, H., Mutanen, A. & Kakkonen M-L. (toim.) Opetuksen ja tutkimuksen kiasma. Edita, Helsinki.

OKM 2014. Osaamisella ja luovuudella hyvinvointia. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuus-katsaus 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014: 18, Helsinki.

Salonen, P. 2008. Työelämäläheinen oppiminen on ammattikorkeakoulujen vahvuus. Tiedepoliittikka 1/08, 7–12.

Salonen, P. 2010. Työelämäyhteistyö framille! Näkökulmia ammattikorkeakoulujen ja työelämän välisen yhteistyön rakentamiseen ja toiminnan arviointiin. B: Ajankohtaista – aktueell. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Seinäjoki.

Vanhuspalveluiden suunnittelun näkökulma kansalaisraatiin

Pirjo Rehula

Vanhuspalvelulaki ja osallisuus

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista eli niin kutsuttu vanhuspalvelulaki tuli voimaan 1.7.2013. Lain tarkoitus on tukea koko ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista sekä parantaa ikääntyneen väestön mahdollisuutta osallistua elinoloihinsa vaikuttavien päätösten valmisteluun ja tarvitsemiensa palvelujen kehittämiseen. Lain tarkoituksena on myös parantaa iäkkäiden henkilöiden mahdollisuutta saada laadukkaita sosiaali- ja terveyspalveluja yksilöllisten tarpeittensa mukaisesti ja riittävän ajoissa sekä vahvistaa iäkkään henkilön mahdollisuutta vaikuttaa hänelle järjestettävien sosiaalipalvelujen sisältöön ja toteuttamistapaan. Laki edellyttää lisäksi, että kuntien on palvelujen riittävyyden ja laadun arvioinnin pohjaksi kerättävä säännöllisesti palautetta palvelujen käyttäjiltä, heidän omaisiltaan ja läheisiltään sekä kunnan henkilöstöltä. Vanhusneuvosto on otettava mukaan palvelujen riittävyyden ja laadun arviointiin.

Vanhuspalvelulaki edellyttää, että kunnissa tehdään vanhuspalveluiden suunnitelma. Porin perusturvan yhteistoiminta-alueen eli Porin, Ulvilan ja Merikarvian vanhuspalveluiden suunnitelma vuosille 2014–2020 hyväksyttiin Porin kaupunginvaltuustossa tammikuussa 2014. Yhtenä toimenpidekohtana suunnitelmasa oli kansalaisten osallisuuden lisääminen ja tiedottaminen. Keinona siihen määritettiin ikäihmisten kansalaisraadien järjestäminen yhteistyössä vanhusneuvoston kanssa.

Kansalaisraadın suunnittelu

Keväällä 2014 Porin perusturvan vanhuspalvelut päättivät yhteistyössä vanhusneuvoston kanssa järjestää Porissa ensimmäisen Ikäihmisten kansalaisraadın lokakuussa 2014. Mukaan kansalaisraatia järjestämään päätettiin kutsua Satakunnan Vanhustuki ry:n, sosiaalialan osaamiskeskuksen Pikassoksen sekä Satakunnan ammattikorkeakoulun edustajat. Jokaisella kutsutulla taholla oli oma tärkeä tehtävänsä kansalaisraadissa. Porin perusturvan vanhuspalvelut toimivat kokoavana tahona ja puheenjohtajana suunnittelutyössä. Vanhusneuvosto toi ryhmään vanhuspalvelulain mukaisen yhteistyön ikäihmisten kanssa ja Pikassoksen edustajat projektikokemuksensa ja asiantuntijuutensa. Satakunnan ammattikorkeakoulu oli tärkeä yhteistyökumppani tulevien vanhustyön tekijöiden kouluttajana.

Kansalaisraadın tarkoituksena on arvioida olemassa olevia palveluita, tuoda esille kehittämisideoita sekä saada ikäihmisen ääni kuuluville. Alustavia suunnittelutyöryhmän kokouksia pidettiin kolme. Niissä suunniteltiin kansalaisraadın osallistujien valintaa, kansalaisraadın kestoa, tilaisuuden pitopaikkaa, raadın sisällöllisiä teemoja, ryhmätöitä ja ryhmien kokoa ja vetäjiä, kustannuksia, tarjoiluja, tiedotusta sekä julkilausumatilaisuuteen kutsuttavia vieraita. Suunnittelutyöryhmässä päädyttiin siihen, että kansalaisraatiin kutsutaan avoimella haakuilmoituksella 75-vuotiaita (Liite 1) ja vanhempia Porin yhteistoiminta-alueen asukkaita. Tavoittelimme noin kahtakymmentäviittä osallistujaa. Ilmoittautuneita oli kaksikymmentäkaksi, joista neljä ei päässyt syystä tai toisesta osallistumaan tilaisuuksiin.

Kansalaisraadın teemoina olivat vanhuspalvelulaki ja -suunnitelma, vanhusneuvoston rooli ja kolmantena muistisairauden ehkäisy, tunnistaminen ja hoito. Ikäihmisten kansalaisraadın päivien aikataulu on liitteessä 2.

Julkilausuma

Raadin viimeisenä, kolmantena päivä, raati tuotti loppulausunnon (julkilausuman) palvelujen laadusta, arvioinnista ja riittävydestä. Raadissa esille tulleet näkemykset esitettiin päättäjille, virkamiehille ja medialle. Kansalaisraadin julkilausuma saatettiin tiedoksi myös perusturvalautakunnalle, perusturvan johtoryhmälle ja yhteistyötoimikunnalle, Porin yhteistoiminta-alueen kaupungin- ja kunnanjohtajille, johtaville viranhaltijoille ja vanhuspalveluiden henkilöstölle. Tärkeää on, että raadin nostamat asiat huomioidaan suunnittelu- ja kehittämistyössä ja laadittaessa seuraavan vuoden talousarviota. Julkilausuma on heti tämän julkaisun alussa.

Ikäihmisten äänen saaminen mukaan päätösten valmisteluun ja palvelujen kehittämiseen kansalaisraadin kautta oli mielenkiintoinen ja arvokas kokemus varmasti sekä ikäihmisille että järjestäville tahoille.

Porin vanhusneuvosto ja Satakuntaliiton vanhusneuvosto ikäihmisten osallisuuden lisääjänä

Irma Roininen

Ikääntyneen väestön mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua kunnalliseen ja valtakunnalliseen päätöksentekoon on keskeinen hyvinvointiyhteiskunnan laadun osatekijä. Koko ikääntyneen väestön tasolla osallisuutta voidaan turvata vanhusneuvostojen kautta. (Sosiaali- ja terveysministeriön Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2013.)

Vanhusneuvosto on ikäihmisten kunnallinen yhteistoimintaelin. Antaessaan lausuntoja ja tehdessään aloitteita ja ehdotuksia se on vanhusten ja heidän järjestöjensä käytössä oleva vaikutuskanava kunnallisessa päätöksenteossa. Neuvosto on kiinteässä yhteistyössä kaupunginhallituksen ja perusturvalautakunnan sekä muiden hallintokuntien kanssa ikäihmisiä koskevissa asioissa.

Seuraavassa kuvataan Porin ja Satakunnan vanhusneuvostojen toimintaa.

Porin vanhusneuvoston perustaminen

Suomeen perustettiin ensimmäiset vanhusneuvostot jo 1990-luvun lopulla. Tuolloin Sosiaalhallitus lähetti kuntiin kirjelmän, jossa kehoitettiin kuntia vapaaehtoisesti perustamaan vanhusneuvostoja. Kuitenkaan vielä ennen vanhuspalvelulain voimaantuloa (1.7.2013) ihan kaikissa kunnissa ei vanhusneuvostoa ollut.

Porin vanhusneuvosto perustettiin vuonna 1999 silloisten vanhustyöntekijöiden aloitteesta. Se oli 20-jäseninen ja siihen kuului edustajia eläkeläisjärjestöistä, vanhustyön koulutuksesta, yksityisistä palvelukodeista, Satakunnan vanhustukiyhdistyksestä, viranhaltijoista ja luottamushenkilöistä. Toimintasääntö vanhus-

neuvostolle hyväksyttiin Porin kaupunginhallituksessa vuonna 2005. Se ohjaa vanhusneuvoston toimintaa.

Vanhuspalvelulain voimaantullessa vanhusneuvosto muutettiin 10-jäseniseksi. Kaupunginhallitus on valinnut vanhusneuvoston puheenjohtajan ja kaksi muuta edustajaa. Muut jäsenet edustavat eläkeläisjärjestöjä, vanhustyön koulutusta sekä vanhustyötä tekeviä järjestöjä.

Porin vanhusneuvoston tehtävät

Vanhusneuvosto tutustui Porin vanhuspalveluihin ja ikäihmisiä lähellä olevien järjestöjen toimintaan. Vanhusneuvoston puheenjohtaja on ollut mukana vuonna 2013 Porin perusturvan yhteistyöalueen vanhuspalvelusuunnitelman teossa.

Vanhusneuvosto laatii vuosittain toimintasuunnitelman ja toimintakertomuksen.

Vanhusneuvoston tehtävänä on

- seurata vanhuspalvelusuunnitelman ja vanhuspalvelulain toteutumista
- seurata vanhuspalveluiden laatua ja riittävyttä kuuntelemalla vanhuksia ja vanhustyöntekijöitä
- seurata vanhusväestön tarpeita ja niitä vastaavaa palvelutoimintaa
- tehdä lausuntoja ja aloitteita kaupungin viranomaisille ja päättäjiille vanhuksia ja heidän palveluitaan koskevissa asioissa
- edistää vanhusten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin
- vaikuttaa ympäristön ja liikenteen suunnitteluun ja esteettömään toteutukseen ikäihmisten näkökulmasta
- tiedottaa ikäihmisiä koskevista asioista.

Vanhuspalvelulain mukaan ikäihmisten osallisuutta ja vaikuttamista palveluihin on vahvistettava ja lisättävä. Tämän lainkohdan toteuttamisessa vanhusneuvoston rooli on tärkeä. Vanhusneuvoston tehtäviin kuuluu myös lisätä ikäihmisten ja

viranomaisten yhteistoimintaa ja edistää ikäihmisten mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksentekoon. Nämä periaatteet toteutuvatkin ikäihmisten kansalaisraadissa.

Vanhusneuvosto oli järjestämässä yhdessä Porin perusturvan ja Satakunnan Vanhustuki ry:n kanssa Porin ensimmäistä kansalaisraatia lokakuussa 2014. Raatiin osallistuneet ikäihmiset arvioivat heitä koskevia palveluita ja esittivät omia ehdotuksiaan palveluiden parantamiseksi. Ikäihmisten kansalaisraati tullaan jatkossa toteuttamaan kerran vuodessa, sillä kokemukset siitä olivat erittäin positiiviset.

Porin vanhusneuvoston antamat lausunnot ja aloitteet

Vanhusneuvosto käsittelee vanhuksia yhteisesti koskevia asioita ja päättää mitä asioita viedään eteenpäin lausunnoin ja aloittein.

Esimerkkejä vanhusneuvoston esittämistä lausunnoista ja aloitteista:

Lausunto ja aloite omaishoitajille annettavien palvelusetelien tulorajojen nostamisesta. >> Perusturvalautakunta käsitteli asian uudelleen ja nosti tulorajoja.

Lausunto kotihoitohenkilökunnan riittämättömyydestä.

Lausunto Satakunnan sairaanhoitopiirin ikäihmisiä koskevan KASTE-hankkeen tulosten hyödyntämisestä.

Lausunto perusturvalautakunnalle ja kaupunginhallitukselle hoitohenkilökunnan lisäämisestä vuoden 2015 budjettiin kaupunginvaltuuston hyväksymän vanhuspalvelusuunnitelman mukaisesti 20 työntekijää/v.

Lausunto kaupunginhallituksen pyytämään valtuustoaloitteeseen.

Kannanotto eduskunnalle vanhuspalvelulain muutosehdotukseen.

Kansalaisraadın perusteella tehtyjä toimenpiteitä

Kansalaisraadissa tuli vahvasti esille lääkärivastaanottojen riittämättömyys ja epätasaisuus kaupungin eri alueilla. Eri palvelukoditkin ovat erilaisessa asemassa lääkäripalveluiden suhteen. Yksittäisiltä ikäihmisiltä oli tullut vastaavaa palautetta jo pidemmän aikaa. Myös muistihoidtajien tavoittamisessa on ollut vaikeutta kaupungin eri puolilla.

Vanhusneuvosto lähetti kansalaisraadın jälkeen kaupunginhallitukselle ja perusturvalautakunnalle kirjelmän näiden asioiden korjaamiseksi. Tällä hetkellä asiaa on käsitelty ja korjattu siten, että perusturvassa on päätetty palvelusetelien antamisesta yksityisille lääkäreille kiireellisissä sairaustapauksissa, kun terveyskeskuksesta ei vastaanottoaikaa saa.

Vanhusneuvoston jäsenet ovat mielestäni kuntien valtuuttamia ”vanhusasiahenkilöitä”, joiden pitää kuunnella ja neuvoa yksittäisiä ikäihmisiä ja olla tarvittaessa heidän apunaan ja tukenaan. Näin heillä on mahdollisuus yksittäisten vanhusten asioiden eteenpäin viejinä läheltä seurata ikäihmisten elämää ja palveluiden toimivuutta.

Porin vanhusneuvoston muistiot on luettavissa www.pori.fi

Satakuntaliiton maakunnallinen vanhusneuvosto

Satakuntaliitto perusti maakunnallisen vanhusneuvoston huhtikuussa 2010. Tämä nähtiin tarpeelliseksi, kun suunnitelmissa ollutta maakunnallista vanhusasiamiestä ei saatu. Muissa maakuntaliitoissa ei vastaavatyypistä toimintaa ole.

Satakuntaliiton vanhusneuvoston tehtävänä on

- ikääntyneiden ihmisten aseman ja oikeuksien seuraaminen yhteiskunnassa

- vanhustyön tasa-arvoisen toteutumisen seuranta maakunnan alueella
- valtakunnallisten hyvien käytäntöjen ja arjen ongelmaratkaisujen levittäminen
- palvelujärjestelmässä havaittujen epäkohtien korjaamiseen vaikuttaminen
- vanhenemiseen liittyvän sosiaali- ja terveysalan henkilöstön koulutustarpeen seuranta ja koulutuksen edistäminen
- omaishoidon riittävän tasokkaan järjestämisen seuranta
- aktiivinen vuorovaikutus vanhusneuvostojen ja vanhusjärjestöjen kanssa.

Satakuntaliiton vanhusneuvoston toiminta

Vanhusneuvosto on järjestänyt seminaareja kuntien vanhusneuvostoille ja vanhustyöntekijöille sekä maakunnanlaajuisia yleisötilaisuuksia. Se on tutustunut erilaisiin vanhustyön hankkeisiin. Neuvosto järjesti tapaamisen satakuntalaisille kansanedustajille. Tapaamisessa annettiin kannanotto vanhuspalvelulain muutokseen.

Maaliskuussa 2015 järjestettiin maakunnan vanhusneuvostojen edustajille työseminaari, jossa keskusteltiin vanhusneuvostojen toiminnasta ja yhteistyöstä kuntatasolla eri tahojen kanssa. Toisena keskustelunaiheena oli vanhustyö ja sen johtaminen.

Satakuntaliitto pyytää kaikkien maakunnan kuntien vanhusneuvostojen muistiot ja lähettää myös omat muistionsa kuntien vanhusneuvostoille.

Lisää tietoa toiminnasta www.satakuntaliitto.fi/vanhusneuvosto

Kokemuksia kansalaisraatien toteuttamisesta Satakunnassa

Matti Mäkelä & Heli Toroska

Monet ikäihmiset ovat aktiivisia kansalaisia ja heillä on aikaa osallistua monenlaisiin lähiyhteisöjään, kotikuntaansa ja yleisesti yhteiskuntaa kehittäviin toimiin sekä vaikuttaa itse omaan elämänpiiriinsä. Ikäihmiset ovat voimavarojensa suhteen toki heterogeeninen joukko. Esimerkiksi muistisairaudet ja toimintakyvyn heikkeneminen voivat kaventaa osallistumisen mahdollisuuksia. Kansalaisraatiin ja erilaisiin asiakaskehittäjäryhmiin osallistumiselle ei toimintakyvyn aleneminen ole este, vaan asia joka huomioidaan käytännön järjestelyissä.

Kansalaisraadinn suunnittelussa huomioitavia asioita

Kansalaisraadinn suunnittelussa on hyvä ottaa huomioon, mihin tarkoitukseen raadinn tuotoksia tullaan käyttämään. Onko raati yleisesti antamassa suuntaa ikäihmistenn palvelujenn kehittämiseslle, onko se mukana kunnan hyvinvointialan strategiatyössä vai toivotaanko raadinn arvioivan olemassa olevia vanhuspalveluja ja esittävänn niihinn kehittämiseshdotuksia. Avoimet kysymykset, kuten mikä toimii ja mikä ei toimi, antavat kansalaiselle raadissa mahdollisuuden nostaa keskusteluun itselleen tärkeitä asioita ilman, että esimerkiksi virkamiehet määrittävät kysymisenn arvoiset asiat.

Ennen raadinn kokoamista on hyödyllistä kertoa tulevasta raadista esimerkiksi kunnan johtoryhmässä johtaville viranhaltijoille ja aikatauluttaa raati alustavasti. Raadinn tuotokset koskevat lähes poikkeuksetta myös muita kuin sosiaali- ja terveyspalveluja. Kehittämiseshdotuksia ja palautetta tulee usein muun muassa liikuntatoimeen, liikennejärjestelyihin, asuinympäristönn esteettömyyteen, rakennetun ympäristönn suunnitteluun ja muuhun sellaiseen liittyen. *Kun raati kes-*

kustelee kunnan palvelujen tai esimerkiksi elinympäristön kehittämisestä, pitäisi koko kunnan johdon olla kiinnostunut raadin näkemyksistä.

Satakunnassa saatujen kokemusten perusteella kannattaa kansalaisraadien koamisessa käyttää monipuolisesti eri tiedotuskanavia. Ikäihmiset lukevat paikallislehtiä, joten niihin kannattaa laittaa maksullinen ilmoitus ja pyytää lehteä julkaisemaan aiheesta motivoiva artikkeli. Ikäihmiset myös kuuntelevat paljon paikallis- ja maakuntaradiota ja niiden kautta tieto kulkee hyvin. Koska ikäihmisten kiinnostuksen kohteet ovat yksilöllisiä, on tiedotteita hyvä jakaa siellä missä ihmiset yleensäkin käyvät, iästä riippumatta. Kauppojen ilmoitustaulut, asiointipaikat kuten kirjasto, terveyskeskus, seurakunnan tilat, kansalaisopisto, ja monet muut asiointi- ja harrastuspaikat kannattaa hyödyntää tiedottamisessa. Tiedottaminen palvelee kansalaisraadien perusajatusta ja antaa samalla kaikille kohderyhmään kuuluville mahdollisuuden osallistua.

Käytännön asioita kansalaisraadien suunnitteluun

Kansalaisraadissa toimii henkilö ja ääni periaate ja kaikki äänet ovat yhtä merkityksellisiä. Käytännön järjestelyin huolehditaan esteettömästä osallistumisesta ja tarvittaessa tuetaan osallisuutta apuvälinein ja avustajin. Kansalaisraati voidaan toteuttaa kaikenikäisten ja kaikenkuntoisten kansalaisten kanssa. Sairaus, vamma tai heikentynyt toimintakyky ovat kansalaisraadien toteutuksessa huomiotavia asioita, eivät esteitä sen toteuttamiselle. Raatiin varataan riittävästi aikaa, jotta nämä voidaan ottaa huomioon. Osallistujien jaksamisesta on huolehdittava taukojen ja tarjoilun avulla.

Kansalaiset tarvitsevat raadissa toimiakseen usein myös tietoa niistä palveluista, joiden arviointiin ja kehittämiseen he osallistuvat. Ikäihmiset ovat kokeneet hyödyllisenä muun muassa muistisairauksien ennaltaehkäisyä koskevat tietoiskut ja alustukset, jotta he voivat miettiä muistisairauksien ennaltaehkäisyä näkökulmasta ikääntyvien palvelujen kehittämistä.

Raadin tuotoksen toimeenpano ja seuranta

Kansalaisraatiin osallistuvat ihmiset käyttävät jopa viikon ajastaan raadissa työskentelyyn. On erittäin tärkeää huolehtia siitä, että raadin tuottama julkilausuma saa asianmukaisen vastaanoton. Tähän tulisi kunnan koko johdon sitoutua. Ikäihmiset ovat merkittävä joukko kunnan ja kolmannen sektorin sekä yksityisten palvelujen käyttäjiä, myös muiden kuin sosiaali- ja terveystalvelujen. Tämän vuoksi heidän näkemyksillään on merkitystä.

Raadin jäsenille kerrotaan alussa, miten raadin tuotos tullaan huomioimaan päätöksentekoprosessissa ja tästä lupauksesta on pidettävä kiinni. Raatilaisille on annettava tietoa raadin tuotoksen huomioon ottamisesta ja vaikutuksista. Kansalaisraati laajentaa kansalaisten mahdollisuuksia osallistua demokraattiseen päätöksentekoon ja heidän elämäpiiriään koskevaan suunnitteluun uusilla areenoilla.

Tähän mennessä Satakunnan toteutuneissa raadeissa on ollut mahdollista ottaa mukaan kaikki halukkaat. Kansalaisraadin kehittäjät suosittelevat, että raatiin otetaan ilmoittautuneista mahdollisimman edustava otos, jolloin tulokset voidaan yleistää koskemaan koko kohderyhmää. Tähän ei ole vielä päästy Satakunnassa, mutta raatien avulla on saatu arvokasta kokemusta kuntalaisen kuulemisesta.

Osallistujana kansalaisraadissa: ”Talvenlunta kulmillasi, vuotten siihen painamaa”

Heimo Heino

Porin ensimmäinen ikäihmisten kansalaisraati kokoontui kolmena päivänä: maanantaina 20.10., keskiviikkona 22.10. ja perjantaina 24.10.2014 avopalvelukeskus Viikkarin Valkaman Saarelmasalissa. Raadin jäseneksi oli kutsuttu lehti-ilmoituksella yli 75 vuoden ikäisiä. Kokoonkutsujana olivat Porin perusturvakeskus, Porin vanhusneuvosto ja Satakunnan vanhustuki ry.

Paikalla oli 18 ikäihmistä eri puolilta Porin sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-aluetta. Ikäihmisten lisäksi mukana oli viranhaltijoita, vanhustenhuollon yhteistyökumppaneita ja sosiaali- ja terveysalan opiskelijoita. Monet raadin osanottajista toimivat muun muassa eläkeläisyhdistyksissä ja olivat ennestään tuttuja keskenään. Raadissa vallitsi hyvä keskustelun henki.

Raatiin valmistautuminen

Ennakkoon olimme saaneet tutustuttavaksi vanhuspalvelulain (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista, 980/2012). Lisäksi olimme saaneet Porin yhteistoiminta-alueen vanhuspalveluiden suunnitelman vuoteen 2020. Vanhuspalvelulaki on tullut ja tulee voimaan asteittain. Yhteistoiminta-alueen palvelut ja lain ennakointi ovat hyvin ajan tasalla, joten mitään pikaisia muutoksia lain voimaantulo ei aiheuta.

Ikääntyneellä väestöllä tulee lain mukaan olla mahdollisuus vaikuttaa elinehtoihinsa kuuluvien palvelujen valmisteluun ja kehittämiseen. Tätä tarkoitusta raati palveli tutustumalla vanhuspalveluiden järjestämiseen ja tuottamalla julkilausuman näistä omista lähtökohdistaan. Päivien ohjelma oli mielenkiintoinen ja kattava. Raadin tehtäväksi annettiin päivien lopussa laatia julkilausuma.

Julkilausuman valmistelu

Julkilausuman valmistelua varten raati jaettiin kahteen ryhmään. Ensimmäisenä päivänä ryhmissä pohdittiin palvelujen laatua ja riittävyttä. Toisena päivänä esillä oli se, kuka vastaa vanhustenhuollon kokonaisuudesta ja sen osa-alueista (yhteisvastuu, itsehoito, omaishoito, vertaistuki, läheiset, yhdistykset). Aineiston perusteella laadittiin julkilausumasta yhteenveto, joka esiteltiin perjantaina. Julkilausuma syntyi pienin tarkistuksin yksimielisesti. Se on julkaistu erikseen (ja myös tässä julkaisussa), joten tarkastelen ja korostan tässä kirjoituksessa vain joitain siihen liittyviä aiheita.

Keskustelua syntyi palvelujen saatavuudesta eri alueilla Porin keskustan ulkopuolella (Noormarkku, Meri-Pori, Ulvila). Useat yhteiset palvelut on mahdollista sijoittaa vain kaupunkikeskustaan. Alueen eri osissa korostuu liikenne- ja kulkumahdollisuuksien merkitys. Joukkoliikenne palvelee hyvin siellä, missä palvelulle on riittävä kysyntä. Liikenteessä on yksi palvelujen kehittämisen kohde. Yhtenä esimerkkinä tästä on taksin ja joukkoliikenteen välimuoto ”Kutsuplus”, joka on yksi Helsingin-seudun joukkoliikenteen muoto, jossa samaan suuntaan kulkevia ihmisiä kerätään pikkubussiin.

Keskeiset teemat

Kansalaisraati nosti esille julkilausumassaan seitsemän teemaa. Teemat ovat sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuus ja laatu, itsehoito ja omavastuu, yhteisöllisyys ja kolmannen sektorin palvelut ja vertaistuki, kotona asuminen ja tukipalvelut, kulkuyhteydet, kulttuuripalvelut ja tiedottaminen. Pääosin palveluihin ollaan tyytyväisiä, mutta on haluttu myös kiinnittää huomioita kehittämistä edellyttäviin asioihin.

Ikäihmisten asuminen ja selviytyminen kotonaan on eri näkökulmista katsottuna erittäin tärkeitä. Itsehoito ja oma vastuu tuottaa toimintakykyisiä ja laadukkaita lisävuosia ikäihmisille. Tilannetta parantaa vielä, jos on tottunut pitämään yllä ns.

terveitä elintapoja jo työikäisenä ja eläkeiän saapuessa. Erityisesti säännöllinen liikunta raittiissa ilmassa on paras terveyden turva. On laaja valikoima liikuntamuotoja, jotka eivät edes vaadi osallistumismaksuja tai yhteiskunnan tukea. Hyvänä esimerkkinä raadissa korostettiin metsäluonnon suomaa mahdollisuutta monipuoliseen liikuntaan. Liikunta on tarpeellista kaikenikäisille. Oma kunto ratkaisee liikunnan laadun ja määrän. Usein mahdolliset vammat ja sairaudet voidaan hoitaa niin, että liikkuminen voi jatkua.

Harrastukset, sosiaalinen yhteisöllisyys, aivojumppa ja terveellinen ruokavalio ovat kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tekijöitä. Yhteistä näille on, kuten liikuntamahdollisuuksillekin se, että niihin ei tarvita välttämättä ulkopuolista apua eikä yhteiskunnan toimenpiteitä. Ennalta ehkäisevä sosiaalinen toiminta on kaikkien asukkaiden etu. Ratkaisevaa hyvinvoinnin ylläpidossa on yleensä oma halu ja tahto.

Lopuksi

Kansalaisraadissa oli mukana ikäisekseen hyväkuntoisia osanottajia. Iäkkäissä ihmisissä on kuitenkin myös huonokuntoisia ja vammaisia henkilöitä, joiden tarpeet poikkeavat läsnä olleiden tarpeista. Tämä tiedostettiin hyvin tilaisuudessa. Monella oli myös omaisia tai läheisiä ystäviä huollettavana. Tämä tilaisuus palveli parhaiten niitä, jotka ovat selvinneet korkeaan ikään ja ovat edelleen hyväkuntoisia. Se oli silti ja siksi arvokas tapahtuma.

Kansalaisraati oppimiskokemuksena – opiskelijoiden näkökulma

Päivi Kankaanranta

Vanhustyön koulutusohjelman geronomiopiskelijat ja kaksi opettajaa osallistui-
vat ensimmäiseen Porin perusturvan järjestämään ikäihmisten kansalaisraatiin.
Kansalaisraadit ovat keskustelemaan demokratiaan perustuvia vaikuttamisen
malleja, joissa on tarkoitus yhdessä pohtien ja keskustellen tuottaa punnittua
tietoa käsiteltävästä asiasta. Porin kansalaisraadien teemat olivat: ”kuka vastaa/
yhteisvastuuko? omaishoito, itsehoito, sukulaiset/läheiset, vertaistuki, järjestöt/
yhdistykset, palvelun laatu, arviointi ja riittävyys”. Opiskelijat olivat mukana koko
kansalaisraadien ajan aina julkilausuman esittelyyn saakka. He perehtyivät etukä-
teen kansalaisraadien toimintatapaan ja prosessin jälkeen he arvioivat kirjallisesti
omaa oppimistaan.

Kansalaisraati on uudenlainen väline ikäihmisten mielipiteen kuulemiseen

Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi
(2013) korostaa iäkkäiden osallisuuden turvaamista niin, että iäkkäiden ihmisten
oma ääni huomioidaan kaikessa päätöksenteossa, joka heitä koskee. Yhtenä
asiana osallisuus on mahdollisuutta vaikuttaa yhteisön jäsenenä ja kansalaisena
palvelujen kehittämiseen. Hyviä käytäntöjä osallisuuden lisäämiseksi on olemas-
sa. Kuntalaisten kuulemisen keinoina on käytetty mielipide- ja palautekyselyitä
ja erilaisia kuulemistilaisuuksia. Kuulemisen lisäämiseksi tarvitaan myös muita
menetelmiä, kuten kansalaisraateja.

Kansalaisraadit ovat uudenlainen keskustelevan kansalaisdemokratian muo-
to, joilla saadaan merkittävää tietoa palvelujärjestelmästä tulevaa kehittämistä
varten. Myös ikäihmiset ovat kokeneet tärkeänä osallistumismahdollisuuksien

kehittämisen ja sen, että eritaustaiset ihmiset voivat tuoda näkemyksiään esille. Kansalaisraatiin valitut eri asiantuntijoiden pitämät esitykset tuovat raadille monenlaisia näkökulmia keskustelun avuksi. Näistä näkemyksistä voidaan yhdessä keskustella ja väitellä ja lopulta laatia yhteinen kirjallinen julkilausuma. Yhdessä tekemisen kautta voidaan löytää uudenlaisia mahdollisuuksia ja oppia toinen toisilta. (Raisio & Vartiainen 2011.)

Vanhustyön ammatillisen asiantuntijuuden kehittyminen yhdessä muiden kanssa toimien

Vanhustyön ammatillisen asiantuntijuuden kehittyminen edellyttää toimimista aidoissa työelämän ympäristöissä, ei vain koulun penkillä istumista. Silti myös teoriaa tarvitaan: Vanhustyön AMK- ja ylempi AMK -koulutuksen teoriaperusta pohjautuu gerontologiaan ja vanhustyötä tukeviin muihin tieteenaloihin. Tavoitteena on, että valmistuttuaan opiskelija osaa toimia kokonaisvaltaisen vanhustyön osaajana, joka toiminnallaan kehittää tulevaisuuden vanhustyötä. (Satakunnan ammattikorkeakoulu. Vanhustyön koulutuksen opetussuunnitelma 2013.)

Tiedon soveltaminen on tärkeää. Vanhustyötä kehittäville ammattilaisilla on oltava teoreettisen ja kokemuksellisen tiedon lisäksi kykyä toiminnan kriittiseen arviointiin. Asiantuntijuuden kehittyminen edellyttää tietomuotojen yhdistämistä. Tämä tapahtuu luomalla oppimisympäristöjä, jossa opettajat, opiskelijat ja työelämä ovat tiiviissä yhteistyössä. Kun suunnitellaan ja toteutetaan erilaisia työelämälähtöisiä pedagogisia ratkaisuja, luodaan samalla välineitä, jotka mahdollistavat myös uuden tiedon luomisen. (Tynjälä 2007.)

Geronomi AMK -koulutuksen tavoitteena on, että valmistuttuaan opiskelija osaa toimia vanhustyön kehittäjänä. Tämä tarkoittaa myös toimimista uudenlaisten palveluiden kehittäjänä yhdessä asiakkaiden kanssa. Iäkkäiden asiakkaiden kasvavat ja moninaistuvat odotukset ja tarpeet edellyttävät sosiaali- ja terveydenhuollon palveluilta asiakaslähtöisempää toimintatapaa. Uudenlaisilla toimintatavoilla voidaan lisätä samalla palvelujen vaikuttavuutta, laatua ja kustannus-

tehokkuutta. Tulevaisuudessa vahvistuu edelleen kumppanuusajattelu, jossa asiakkailta ja palvelujen käyttäjiltä on erittäin tärkeä rooli. (Jäppinen & Sallinen, 2012.)

Kansalaisraati geronomiopiskelijoiden oppimiskokemuksena

Kansalaisraatiin osallistuessaan geronomiopiskelijat oppivat iäkkäiden osallisuuden edistämistä ja asiakaslähtöisyyden ymmärtämistä. Opiskelijat perehtyivät etukäteen kansalaisraadin toimintamalliin ja toteutukseen. Opiskelijat toimivat ikäihmisten keskusteluryhmissä sihteereinä ja olivat mukana kuulemassa ryhmäkeskusteluja. He kokivat merkittäväksi sen, että ryhmässä on kokenut fasilitaattori, joka huolehtii siitä, että jokainen ryhmän jäsen saa esittää näkökantansa ja tulee kuulluksi. Geronomin osaamiseen kuuluu iäkkäiden ohjausosaaminen, ja kansalaisraatityöskentely opetti myös ryhmän ohjaajan vuorovaikutustaitoja. Lisäksi opiskelijat kokivat oppineensa kommunikaation selkeyttä, kuuntelutaitoa, ryhmäkeskustelun ohjaamista sekä vaikeista ja monimutkaisista asioista keskustelun taitoa.

Oppimiskokemuksena korostui se, että opitaan ymmärtämään paremmin ikäihmisten omia todellisia kokemuksia palveluista, eikä vain muiden arvioita ikäihmisten palvelutarpeista. Vanhuuden muuttuminen ja palvelujärjestelmän haasteet edellyttävät ikäihmisten mukaan ottamista palvelujen suunnitteluun. Lisää tietoa tarvitaan siitä, miten ikääntyvän väestön voimavaroja voi käyttää heidän oman hyvinvointinsa edistämiseksi. Voimavaralähtöisyyden käsite selkeytyi ja laajeni opiskelijoilla kansalaisraadin toteutuksen aikana.

Koko prosessissa opittiin ikäihmisten mielipiteiden kuuntelemista ja ymmärtämistä laaja-alaisesti. Opiskelijat pohtivat arvioinneissaan ikäihmistä oman elämänsä aktiivisena toimijana. Ikäihmisten aktiivinen osallistuminen ja paneutuminen koko kansalaisprosessiin tekivät opiskelijoihin vaikutuksen. Iäkkäiden muuttuvat elämäntilanteet ja mahdollisimman hyvän arkielämän eläminen edellyttävät vanhustyössä toimivilta kokonaisvaltaisempaa ymmärtämistä (Jyrkämä 2013).

Kansalaisraatiin liittyvät myös asiantuntijaluennot. Geronomiopiskelijat osallistuvat myös niihin. Asiantuntijaluennot tarjosivat monipuolista tietoa, ja raatilaisten kysymykset asiantuntijoille laajensivat asiaa edelleen. Asiantuntijaluentojen aiheina olivat vanhuspäalvelulaki, vanhuspäalvelusuunnitelma, vanhusneuvoston rooli ja toiminta, muistisairauden ehkäisy, tunnistaminen ja hoito sekä asiakas- ja omaistyytyväisyyskyselyiden tulokset. Luennoista saatu informaatio oli tärkeää keskustelun tukena. Opiskelijat kokivat luennot erittäin tärkeiksi ja erityisesti vanhusneuvoston tehtävän ja roolin ymmärtäminen asiantuntijalunnon aiheena laajensi heidän mielestään edelleen iäkkäiden osallisuuden käsitteen ymmärtämistä.

Oppimista koettiin tapahtuneen myös oman vanhustyön ammatillisuuden vahvistumisessa ja erityisesti yhteissuunnittelu muiden kansalaisraadin toimijoiden (Porin perusturva, Porin Vanhusneuvosto, Sosiaalialan osaamiskeskus Pikasos, Satakunnan Vanhustuki ry) kanssa vahvisti sitä. Yhteissuunnittelu sisälsi myös itse varsinaisten päivien suunnittelun yksityiskohtaisesti. Raatipäivien organisoinnissa oli tärkeää etukäteen suunnitella tilojen soveltuvuus, audiovisuaalisten laitteiden riittävyys ja käyttö, ruokailun järjestäminen, taukotilat, päivän ohjelman kulku ja aikataulu.

Kansalaisraadin toimintatapa edistää opiskelijoiden mielestä positiivisia asenteita ikäihmisiä kohtaan. Julkilausuman eteneminen kunnan päätöksenteossa ja kansalaisraadin saama julkisuus vaikuttavat ikäystävällisen yhteiskunnan kehittymiseen. Haasteet, joita osallisuuden edistämässä on, liittyvät siihen, miten ihmiset kokevat pystyvänsä vaikuttamaan asioiden päätöksiin

Myös kansalaisraadin julkilausuman esittely tiedotustilaisuudessa ja koko prosessin arviointi oli oppimiskokemus. Markkinointi ja tiedottaminen olivat esillä julkilausuman esittelyssä. Mukana olleen opiskelijan sanoin: ”oppimiskokemus ei päättynyt raadin loputtua, vaan se jatkuu seuratessa nyt mielenkiinnolla, miten esiin nostetut asiat jäävät elämään ja otetaan huomioon päätöksenteon vaiheissa”.

KIRJALLISUUS

Jyrkämä, J. 2013. Vanheneminen, arkitilanteet ja toimijuus, 421–425. Teoksessa Heikkinen, E. Jyrkämä, J. Rantanen, T. (toim.) Gerontologia. Kustannus Oy Duodecim, Helsinki.

Jäppinen, T. & Sallinen, S. 2012. Kuntalainen palvelujen kehittäjänä. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Raisio, H. & Vartiainen, P. 2011. Osallistumisen illuusiosta aitoon vaikuttamiseen. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013: 11, Helsinki.

Tynjälä, P. 2007. Integratiivinen pedagogiikka osaamisen kehittämisessä, 1–36. Teoksessa Kotila, H., Mutanen, A. & Volanen, M.V. (toim.) Taidon tieto. Edita Prima Oy, Helsinki.

Mitä kansalaisraadien jälkeen?

Kansalaisraati järjestettiin Porin yhteistoiminta-alueella ensimmäistä kertaa. Myönteisten kokemusten takia raati tullaan järjestämään vuosittain. On erittäin tärkeää huolehtia siitä, että raadin tuottama julkilausuma saa asianmukaisen vastaanoton. Ikäihmiset ovat merkittävä joukko kunnan ja kolmannen sektorin sekä yksityisten palvelujen käyttäjiä ja vaikuttajia, myös muiden kuin sosiaali- ja terveyspalvelujen. Tämän vuoksi heidän näkemyksillään on merkitystä. Raatilaistilaisille on myös annettava tietoa raadin tuottaman julkilausuman etenemisestä päätöksenteossa.

Keväällä 2015 järjestettiin arviointitilaisuus, jossa vanhuspalvelujen johtaja esitteli raatilaistilaisille julkilausuman perusteella tehtyjä kehittämistoimenpiteitä. Esimerkiksi palveluneuvontaa on lisätty koko yhteistoiminta-alueella ja kehitetty yhteisöllistä asumispalvelua porilaisille yksinäisille vanhuksille.

Kansalaisraati laajentaa kansalaisten mahdollisuuksia osallistua demokraattiseen päätöksentekoon ja heidän elämäpiiriään koskevaan suunnitteluun uusilla areenoilla. Tähän mennessä Satakunnan toteutuneissa raadeissa on ollut mahdollista ottaa mukaan kaikki halukkaat. On tärkeää, että kansalaisraatiin saadaan mahdollisimman edustava otos ikäihmisistä, jolloin tulokset voidaan yleistää koskemaan koko kohderyhmää. Raatien avulla saadaan arvokasta kokemusta kuntalaisen kuulemisesta.

Kansalaisraati on merkittävä yhteistyömuoto, jolla kehitetään paitsi vanhustyön käytäntöjä myös monialaista yhteistyötä järjestävien tahojen kesken.

Kirjoittajat

Heimo Heino, 81-vuotias eläkkeellä oleva kunnanjohtaja. Lukuisia luottamus-tehtäviä, kunnallistutkinto vuonna 1958 Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa Helsingissä (nykyinen Tampereen yliopisto).

Päivi Kankaanranta, TtM, lehtori, Satakunnan ammattikorkeakoulu

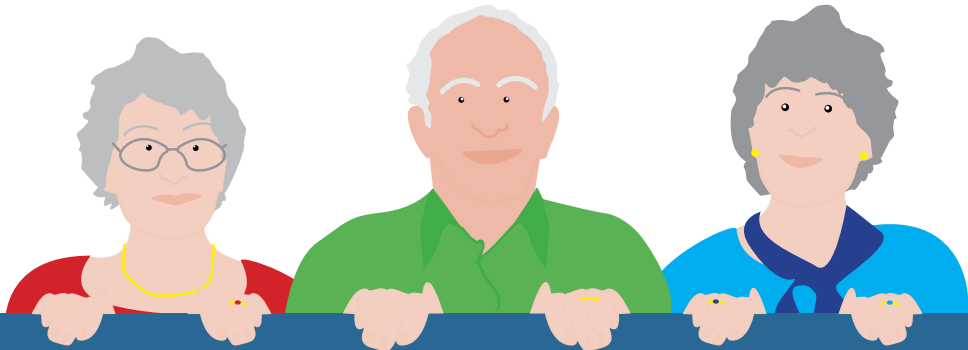
Matti Mäkelä, erityissuunnittelija, Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos

Pirjo Rehula, YTM, Porin perusturvan yhteistoiminta-alueen vanhuspalveluiden johtaja

Irma Roininen, hum.kand., Porin kaupungin vanhusneuvoston puheenjohtaja, Satakuntaliiton vanhusneuvoston varapuheenjohtaja (jäsen sen perustamisesta v. 2010 lähtien), Satakunnan Vanhustuki ry:n puheenjohtaja

Sari Teeri, TtT, yliopettaja, Satakunnan ammattikorkeakoulu

Heli Toroska, suunnittelija, Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos

KANSALAISRAATI

YLI 75-VUOTIAILLE

Porin perusturvakeskus, Porin vanhusneuvosto ja Satakunnan vanhustuki ry hakevat osallistujia yli 75-vuotiaista koottavaan kansalaisraatiin.

Raadin tehtävänä on arvioida olemassa olevia palveluita, tuoda esille kehittämisideoita sekä toimia ikäihmisten äänenä. Käsiteltävät teemat liittyvät mm. vanhuspalvelulakiin ja -suunnitelmaan sekä muistisairauksien ehkäisyyn, tunnistamiseen ja hoitoon.

Raatiin valitaan noin 25-30 henkilöä. Raati kokoontuu Viikkarin Valkaman Saarelmasalissa (Juhana Herttuankatu 17, Pori) **20., 22. ja 24. lokakuuta**, ja tuottaa julkilausuman palvelujen laadusta, arvioinnista ja riittävydestä. Osallistujille tarjotaan lounas.

Lisätiedot ja ilmoittautumiset 15.9.-3.10.2014 välisenä aikana:
Toimistonhoitaja Päivi Saarinen p. 044 701 3094, paivi.saarinen@pori.fi

Ikäihmisten kansalaisraadın päivien aikataulu

MAANANTAI, I päivä:

- klo 10.00 Tilaisuuden avaus,
perusturvan vanhuspalveluiden Johtaja Pirjo Rehula
Tutustuminen osallistujiin, esittelykierros sekä osallistujien odotukset
- klo 10.45 Vanhuspalvelulaki ja -suunnitelma,
vanhuspalveluiden johtaja Pirjo Rehula
- klo 11.30 Lounas noutopöydästä salissa
- klo 12.30 Orientoituminen ryhmätyöskentelyyn
Asiakas- ja omaistyytyväisyyskyselyjen tulokset ja analyysit,
vanhuspalveluiden johtaja Pirjo Rehula
- klo 13.00 Ryhmätyöskentely (palvelun laatu, arviointi ja riittävyys)
Iltapäiväkahvi sopivana aikana
- klo 15.00 Lyhyt loppukeskustelu, ryhmät ovat yhdessä
- klo 15.30 Päivä päättyy

KESKIVIikko, II päivä:

- klo 10.00 Muistisairauden ehkäisy, tunnistaminen ja hoito,
geriatrian ylläääkäri Maritta Salonoja
- klo 11.00 Keskustelua aiheesta
- klo 11.30 Lounas noutopöydästä salissa
- klo 12.30 Orientoituminen ryhmätyöskentelyyn
Alustus vanhusneuvoston roolista/toiminnasta,
vanhusneuvoston puheenjohtaja Irma Roininen
- klo 13.00 Ryhmätyöskentely (kuka vastaa/yhteisvastuuko? omaishoito, itsehoito, sukulaiset/läheiset, vertaistuki, järjestöt/yhdistykset)
Iltapäiväkahvi sopivana aikana
- klo 15.00 Lyhyt loppukeskustelu, ryhmät ovat yhdessä
- klo 15.30 Päivä päättyy

>>

PERJANTAI, III päivä:

- klo 9.00 Julkilausuman työstäminen
- klo 11.00 Julkilausuman esittely/tiedotustilaisuus lehdistölle, perusturvalautakunnan jäsenille, virkamiehille, vanhusneuvostolle jne.,
vanhuspalveluiden johtaja Pirjo Rehula kertoo julkilausuman etenemisestä ja menettelytavoista
- klo 12.00 Päivien päätös

Suomalainen yhteiskunta ikääntyy ja koko väestörakenne muuttuu.

Vanhusväestö ei ole yhtenäinen ryhmä, vaan yksilöllisyys lisääntyy vanhetessa. Tarvitaan uudenlaisia palveluita, jotka ovat yksilöllisesti räätälöityjä ja mahdollistavat iäkkään omaa aktiivista toimijuutta.

Kansalaisten osallistumisen avulla voidaan kehittää julkisen sektorin palvelujärjestelmää sekä palvelujen laatua vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeita. Hyviä käytäntöjä osallisuuden lisäämiseksi on olemassa.

Tässä julkaisussa kuvataan Porin yhteistoiminta-alueella järjestetyn ensimmäisen ikäihmisten kansalaisraadin kokemuksia. Kansalaisraadissa mukana olleet kuvaavat kokemuksiaan raadista kukin omasta näkökulmastaan.

Satakunnan ammattikorkeakoulu

ISSN 1457-0696 | ISBN 978-951-633-169-3 (painettu)

ISSN 2323-8356 | ISBN 978-951-633-170-9 (verkkajulkaisu)